

Land	Duitsland
Datum	5 – 7 juli 2021
Aanwezigen	Staatssecretaris Mona Keijzer
Type bezoek	Economisch programma en marge van het staatsbezoek
Achtergrond	Staatsbezoek als afsluiting van de ronde werkbezoeken aan de Duitse deelstaten tussen 2013 en 2019.

Samenvatting

5 tot 7 juli 2021 brachten Zijne Majesteit de Koning en Hare Majesteit de Koningin een staatsbezoek aan Berlijn. Dit bezoek vormde de culminatie van de succesvolle reeks werkbezoeken die het Koninklijk Paar (KP) in de periode 2013-2019 bracht aan de zestien deelstaten van Duitsland. De acht werkbezoeken bevatten ieder een sterk economisch component. Aan de bezoeken werden verschillende handelsmissies gekoppeld met in totaal 521 deelnemende Nederlandse bedrijven. De missies bedienden de gehele sectorale breedte van de bilaterale economische betrekkingen: onder meer slimme industrie, wind-op-zee, fotonica, mobiliteit, gezondheidszorg en de creatieve sector. Tijdens de bezoeken zijn meer dan 25 Memoranda of Understanding (MoU) en 9 Letters of Intent (LoI) getekend en tekenden Duitse en Nederlandse bedrijven, kennisinstellingen en overheden tientallen contracten.

De relatie met Duitsland is voor de Nederlandse economie van groot belang. Er is geen ander land waarmee de handelsbetrekkingen zo omvangrijk zijn. De reeks koninklijke bezoeken gaf de bestaande relaties een nieuwe impuls. Tijdens het staatsbezoek zijn de economische banden verder versterkt met het voornemen om naast sterke handelspartners ook toe te groeien naar natuurlijke innovatiepartners. Ter bestendiging van dat voornemen ondertekenden Nederlandse en Duitse publieke en private partijen in januari 2021 het Innovatie- en Technologiepact. Daarmee wordt de samenwerking op het gebied van gezondheidszorg, duurzame mobiliteit, waterstof en industrie 4.0 de komende jaren geïntensiveerd.

Er heeft tijdens het staatsbezoek geen parallelle economische missie plaatsgevonden vanwege de COVID-19 beperkingen. Het economische programma omvatte een symposium over hybride waterstof, één van de focusthema's in het Innovatie- en Technologiepact.

Belangrijkste onderdelen programma

- Voorafgaand aan het bezoek vond er een digitaal gesprek plaats tussen het KP en achttien vertegenwoordigers uit de Nederlandse industrie. Samen is teruggekeken naar de werkbezoeken en wat deze sectoren hebben opgeleverd aan kennis, contacten en contracten.
- Ronde tafel op ministerieel niveau met de ondertekenaars van het Innovatie- en Technologiepact (aan Nederlandse zijde BZ, EZK, VNO-NCW, FME en aan Duitse zijde het ministerie van Economische Zaken en Klimaatactie, BMWK en de Federatie van Duitse Industrie, BDI) voor het maken van concrete afspraken.
- Een symposium over hybride waterstof in aanwezigheid van het KP, de Duitse Minister Altmaier (BMWK) en staatssecretaris Keijzer. Koplopers uit de industrie, onderzoek en overheid spraken over de kansen en uitdagingen voor de inzet van waterstof en de benodigde bilaterale samenwerking.
- Gesprekken in bijzijn van het KP over bestaande projecten, zoals de samenwerking binnen NorthH2, H2Mare en GreenShipping tussen de Waddenzee en Neddersachsen.
- In het kader van fotonicasamenwerking is een bezoek gebracht aan het Heinrich Hertz Instituut en de TU Berlin.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

De energietransitie en de bijbehorende uitdagingen stonden centraal in het economische programma van dit staatsbezoek. Beide landen moeten en willen de overstap maken naar duurzame energiebronnen. De ontwikkeling van bilaterale samenwerking op waterstof is hierin cruciaal en levert een bijdrage aan SDG 7 en SDG 13.

Resultaten en follow-up

- Ondertekening van drie MoUs tussen:
  - FME en MARIKO op het gebied van verduurzaming van de scheepvaart. Specifiek in Noord-Nederland en de deelstaat Neddersachsen met de inzet van waterstof.
  - Het Prinses Máxima Centrum en KITZ Heidelberg op het gebied van immunotherapie t.b.v. pediatrie oncologie

- Drie NLse fotonica-clusters (PhotonicsNL, PhotonDelta en Dutch Optics Center) en het Berlin-Brandenburgische fotonica-cluster OptecBB om de bestaande fotonicasamenwerking verder te verdiepen.
- Identificeren van kansen en partners voor de verdere samenwerking op het gebied van waterstof.
- Door middel van een actieagenda committing aan het Innovatie- en Technologiepact, waarmee de komende jaren de innovatiesamenwerking op vier focusthema's wordt versterkt.

Land	Suriname
Datum	8 – 10 september 2021
Missieleiding	President Santokhi
Type missie	Inkomend presidentieel werkbezoek
Delegatie	Diverse ministers en hoge functionarissen.
Achtergrond	Werkbezoek op uitnodiging van minister-president Rutte

Samenvatting

Van 8 tot 11 september 2021 bracht president Santokhi een werkbezoek aan Nederland, op uitnodiging van minister-president Rutte. Het bezoek stond in het teken van het vormgeven van een nieuwe relatie sinds het aantreden van de regering Santokhi in juli 2020. De economische rode draad in het bezoek was het inventariseren van kansen voor het Nederlandse en Surinaamse bedrijfsleven. De ministers van Buitenlandse Zaken, Internationale Samenwerking, Justitie en Politie, Volksgezondheid, en Landbouw, Veeteelt en Visserij reisden mee.

Belangrijkste onderdelen programma

- Bezoek aan businessunit glastuinbouw van Wageningen University & Research. Kennisdeling, toegang tot Europese markten en het toekomstbestendig maken van de Surinaamse landbouw in relatie tot klimaatverandering.
- Bezoek aan de haven van Rotterdam in aanwezigheid van burgemeester Aboutaleb. Twee thema's: havenontwikkeling in combinatie met duurzaamheid, klimaatadaptatie en kustbescherming en, in samenwerking met het ministerie van Justitie en Veiligheid, veiligheid op het gebied van ondermijning en internationale samenwerking.
- Bezoek aan de Royal Schiphol Group over het uitbreiden van nieuwe en bestaande luchthaven-activiteiten in Suriname en een discussie over en rondleiding door Schiphol in het kader van EU-visumliberalisatie.
- Tweede Surinaams-Nederlands Business Forum (SNBF) dat hybride plaatsvond in aanwezigheid van president Santokhi, minister Ramdin van Buitenlandse Zaken, International Business en Internationale Samenwerking en minister De Bruijn van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. President Santokhi gaf een toelichting op het economisch hervormingsbeleid van zijn regering en focuste op de handels- en investeringskansen voor het Nederlandse bedrijfsleven, inclusief de Surinaamse diaspora in Nederland. Daarnaast gaven twee vrouwelijke ondernemers hun visie en werd ingegaan op het Surinaamse ondernemersklimaat.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

In alle onderdelen is nadruk gelegd op het belang van maatschappelijk verantwoord ondernemen, waaronder de strijd tegen corruptie en georganiseerde criminaliteit.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

Het bezoek richtte zich op inclusieve, economische groei, werkgelegenheid en fatsoenlijk werk voor iedereen (SDG 8), aanpak klimaatverandering (SDG 13) en bevorderen van veiligheid, publieke diensten en recht voor iedereen (SDG 16).

Resultaten en follow-up

- Op het SNBF werd vanuit het Nederlandse bedrijfsleven aangegeven waar kansen liggen op de Surinaamse markt, maar ook welke barrières worden ervaren met zakendoen in Suriname en het ondernemersklimaat. De Surinaamse overheid heeft aangegeven deze barrières aan te pakken.
- Qua follow-up wordt in de behoeften van het bedrijfsleven voorzien via het basispakket economische dienstverlening. Zichtbare verbetering van het Surinaamse ondernemersklimaat is

een voorwaarde voor veel Nederlandse bedrijven om een eerste stap richting Suriname te nemen.

- Royal Schiphol Group en Suriname hebben een intentieverklaring ondertekend waarin werd afgesproken nader te onderzoeken op welke terreinen assistentie verleend kan worden op het terrein van luchthavenontwikkeling.

Land	Verenigd Koninkrijk
Datum	7 en 11 oktober 2021
Missieleiding	Minister Tom de Bruijn en Minister Barbara Visser
Type missie	Virtuele economische missie
Delegatie	Ruim 120 deelnemers (50 NLse en 70 Britse in de sectoren waterstof en maritiem)
Achtergrond	Een virtuele verkenningsmissie in juni 2021 met Britse en Nederlandse stakeholders ging aan deze missie vooraf

Samenvatting

Het Verenigd Koninkrijk (VK, oftewel Engeland, Schotland, Wales en Noord-Ierland) staat in de top 5 van belangrijkste handelspartners voor Nederland. De export bedroeg in 2020 ruim 57 miljard euro, ondanks het vertrek uit de Europese Unie.

Kansen in waterstof:

Het VK heeft, net als Nederland, waterstof als prioriteit aangewezen in het 10-puntenplan voor een groene industriële revolutie. Het land zet in op 5GW productiecapaciteit van koolstofarme waterstof in 2030. De Britse overheid investeert 240 miljoen pond vanuit het 'Net Zero' Waterstof Fonds. De Britse waterstofstrategie is in juli 2021 uitgekomen.

Deze missie komt daarmee op een goed moment om samenwerking op het gebied van waterstof vorm te geven. Het VK en Nederland hebben bovendien een vergelijkbare gasinfrastructuur. Die kunnen zij gebruiken voor het transport van waterstof. Beide landen hebben als 'North Sea Neighbours' een unieke positie om samen te werken aan de koppeling van offshore wind en groene waterstof, en toepassingen in bijvoorbeeld mobiliteit, havens en industrie.

Kansen in maritiem:

Collectief gezien zijn de havens in het VK (o.a. Felixstowe, Southampton, Immingham, Liverpool, Hull) en Nederland een van de grootste havens in Europa in termen van tonnages vracht die worden verwerkt. Daarnaast hanteren het VK en Nederland dezelfde of vergelijkbare lange termijn doelstellingen en prioriteiten in hun maritieme strategie. Innovatie, vergroening van de maritieme sector (duurzame scheepvaart) en verduurzaming van de complete logistieke keten (van verduurzaming van zee- en binnenvaart tot duurzaam wegtransport naar het achterland) staan in beide strategieën centraal. Ook liggen er kansen voor samenwerking rondom slimme havenontwikkeling, met het oog op de verduurzaming van de maritieme industrie.

Vanuit de Britse overheid wordt via diverse fondsen in de sector geïnvesteerd. De grootste fondsen zijn GBP 4,8 miljard voor regionale versterking (investeringen in lokale infrastructuur) en GBP 4 miljard voor koolstofopname en opslag in 4 industriële clusters.

'Maritime UK' heeft namens de sector een budgetaanvraag bij de overheid ingediend ter waarde van GBP 1 miljard om de zero carbon-doelstellingen te behalen.

Belangrijkste onderdelen programma

De missie richtte zich op bedrijven en kennisinstellingen die actief zijn op het gebied van waterstof met als focus:

- Productie
- Opslag en transport
- Gebruik en toepassing
- Onderzoek en innovatie

Maritiem (slimme havenontwikkeling en duurzame scheepvaart) met als focus:

- Digitalisering en optimalisering van havenfaciliteiten
- Digitalisering van scheepvaart
- Energietransitie in de maritieme sector
- Toepassing van o.a. waterstof en afvang van CO₂
- Kennisuitwisseling en innovatiesamenwerking

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Het naleven van OESO-richtlijnen op gebied van MVO is een van de voorwaarden om deel te kunnen nemen aan een missie. De deelnemende bedrijven hebben vooraf een MVO-check gedaan.

Maatschappelijke uitdagingen/SDGs

Het hele missieprogramma stond in het teken van duurzaamheid (SDG 11) en innovatie (SDG 9) met als doel bij te dragen aan de net-zero-CO2 doelstelling.

Resultaten en follow-up

Voor en tijdens de digitale missie was er veel belangstelling voor de thema's (ruim 1200 profile views op de missie-website, ruim 70 matchmaker afspraken tijdens de missie), maar de evaluatie laat zien dat het leggen van contacten matig is gelukt. Het is onduidelijk waar dit aan ligt en of aspecten, zoals digitale moeheid en een op dat moment gespannen politiek klimaat daaraan hebben bijgedragen.

Voor beide thema's staan in 2022 fysieke vervolg-evenementen in Londen gepland om het bedrijven alsnog mogelijk te maken contacten te leggen en tot nauwere samenwerking te komen.

Land	Verenigde Arabische Emiraten (VAE)
Datum	31 oktober – 4 november 2021
Missieleiding	Minister Tom de Bruijn, Ingrid Thijssen (VNO-NCW, zakelijk missie-leider)
Type missie	Economische missie parallel aan bezoek Koninklijk Paar aan Expo 2020 Dubai op Nederlandse nationale dag
Delegatie	50 NL bedrijven uit de sectoren water, duurzame energie, voedsel, stedelijke ontwikkeling en logistiek
Achtergrond	Meerjarige publiek-private inzet op de Golfregio op de thema's water, energie en voedsel en kabinetsbrede inzet op Expo 2020 Dubai

Samenvatting

In november 2021 vond de eerste fysieke handelsmissie sinds de start van de coronacrisis plaats naar de VAE en Expo Dubai 2020 (EXPO). De missie richtte zich op de sectoren water, duurzame energie, voedsel, stedelijke ontwikkeling en logistiek en maakt deel uit van de meerjarige publiek-private inzet op de Golfregio, een economische prioriteitsmarkt voor Nederland. Daarnaast vormt de handelsmissie onderdeel van de kabinetsbrede inzet op EXPO. De handelsmissie werd georganiseerd in een reeks van kleinere en grotere bezoeken en missies in aanloop naar en tijdens EXPO. Aan de missie namen 50 Nederlandse bedrijven deel. Er was een maximum gesteld aan het aantal deelnemers vanwege de geldende coronamaatregelen. Burgemeester Aboutaleb was bij een deel van de handelsmissie aanwezig als 'EXPO Champion'.

Belangrijkste onderdelen programma

- Openings sessie met onder andere een presentatie over IMVO, inclusief aandacht voor het aspect van rechten van werknemers.
- Twee themadagen op Nederlandse EXPO-paviljoen, een waterdag georganiseerd door het *Netherlands Water Partnership* (NWP) en de "UN World Cities Day", met inhoudelijke sessies, in het bijzijn van diverse (buitenlandse) gasten uit de publieke en private sector.
- Een ontbijtsessie voor de deelnemers aan de handelsmissie en missieleiders minister De Bruijn en de VNO-NCW-voorzitter Ingrid Thijssen.
- Een ontmoeting met de Dubai Kamer van Koophandel.
- Bilateraal gesprek tussen minister De Bruijn en de minister voor Buitenlandse Handel van de VAE Al Zeyoudi.
- Ontmoeting van bedrijven en hun lokale partners met het Koninklijk Paar op de nationale dag van Nederland op de EXPO.
- Deelnemende bedrijven hebben diverse bedrijfsbezoeken afgelegd en in het kader van hun zakelijke kansen gesprekken gevoerd met publieke en private partijen aan de VAE-zijde.
- Een handelsreceptie.
- Een receptie op de nationale dag van Nederland op de EXPO in het Nederlandse EXPO-paviljoen in het bijzijn van de minister De Bruijn en voorzitter van VNO-NCW Ingrid Thijssen.
- Matchmaking met potentiële zakenpartners.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Het belang van IMVO is zowel voorafgaand aan als tijdens de missie aan bod gekomen. De deelnemende bedrijven hebben vooraf een MVO-check gedaan. Verder heeft een vertegenwoordiger uit de private sector tijdens de deelnemersbijeenkomst voorafgaand aan de missie toegelicht hoe het betreffende bedrijf omgaat met IMVO en ervaringen op dat gebied gedeeld. Tijdens de openings sessie van de missie in Dubai is er een casus gepresenteerd door een Nederlandse ondernemer die actief is in de VAE, tijdens deze sessie kwamen lokale uitdagingen op het gebied van IMVO aan bod. In de wervingstekst voor de handelsmissie op de website van RVO konden deelnemers aanvullende informatie vinden over o.a. de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en specifieke IMVO-risico's in de Golfregio.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs:

Door middel van deze missie en de meerjarige inzet in de Golfregio op water, energie en voedsel, wordt samen met lokale partners een bijdrage geleverd aan 12 van de 17 SDGs. Met name wordt bijgedragen aan het thema voedselzekerheid (vooral SDGs 2 en 3), uitdagingen rondom watermanagement in de Golfregio (vooral SDGs 6, 14) en de energietransitie (vooral SDG 7).

Resultaten en follow-up

- De missie, incl. het bilaterale gesprek tussen minister De Bruijn en minister Al Zeyoudi, heeft bijgedragen aan een versterking van de economische relatie van Nederland en de VAE.
- Het Nederlandse paviljoen op de EXPO en de EXPO in het algemeen hebben gefungeerd als locatie voor het leggen van contacten tussen missiedeelnemers en potentiële lokale zakenpartners.
- Nederland en de VAE hebben een *Joint Economic Committee* (JEC) gelanceerd door middel van de ondertekening van een MoU door minister De Bruijn en minister Al Zeyoudi. De JEC dient als overkoepelend raamwerk voor de bilaterale economische relatie en draagt bij aan de instandhouding en versteviging daarvan.
- Tijdens de handelsmissie is samenwerking ontstaan tussen een aantal Nederlandse bedrijven uit de watersector naar aanleiding van een bezoek aan de Gemeente van Dubai. Inmiddels heeft de groep bedrijven een vervolgspraak gehad.
- Mede naar aanleiding van de missie wordt een kansentrajec gestart gericht op zonne-energie in de Golfregio en worden de mogelijkheden onderzocht voor het opzetten van een Partners for International Business-programma op water in de Golfregio.
- De relaties tussen de deelnemende bedrijven en de *Netherlands Business Council* in de VAE zijn verder versterkt naar aanleiding van een gezamenlijke receptie op de eerste avond van de missie.
- Burgemeester Aboutaleb was bij een deel van de missie aanwezig en sprak en marge van de missie onder andere met DP World, havenbedrijf en wereldwijd investeerder, ook in Nederland.